

دانشکده علوم انسانی
گروه آموزشی حقوق

پایان نامه کارشناسی ارشد
در رشته حقوق جزا و جرم‌شناسی

عنوان:

حفاظت کیفری از جنین در عملیات لقاح مصنوعی

استاد راهنما:

دکتر حمید مسجدسرائی

دانشجو:

فاضل مشتاق حامد السعد

شهریور ۱۴۰۳

صورت جلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد

جلسه دفاع از پایان نامه‌ی آقای **فاضل مشتاق حامد السعد** دانشجوی مقطع کارشناسی ارشد رشته **حقوق جزا و جرم شناسی** با شماره دانشجویی تحت عنوان **حمایت کیفری از جنین در لقاح مصنوعی** با حضور هیأت داوران روز مورخ تشکیل و با نمره به عدد و به حروف و درجه مورد تایید قرار گرفت.

اعضای هیأت داوران

نام و نام خانوادگی	سمت	مرتبه علمی	امضاء
	استاد راهنما		
	استاد مشاور		
	داور داخل دانشگاه		
	داور داخل دانشگاه		
	نماینده تحصیلات تکمیلی		

دکتر جواد سلیمی سر تختی

مدیر تحصیلات تکمیلی و استعداد های درخشان

تعهدنامه

در این پایان نامه با عنوان: **حمایت کیفری از جنین در لقاح مصنوعی**

۱- مطالب مندرج در این پایان نامه حاصل تحقیق و پژوهش اینجانب بوده و صحت مطالب نگارش شده مورد تأیید می باشد و در مواردی که از یافته‌های علمی و پژوهشی دیگر محققان تحت عنوان کتاب، پایان نامه، مقاله و غیره استفاده نموده‌ام؛ رعایت کامل امانتداری را در ذکر مشخصات و منابع و مآخذ استفاده شده نموده و آن را در فهرست مربوطه‌اش درج کرده‌ام.

۲- تمامی یا بخشی از پایان نامه قبلاً برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی یا امتیازی (هم سطح، پایین تر یا بالاتر) در سایر دانشگاهها و موسسات آموزش عالی توسط اینجانب و یا فرد دیگری ارائه نگردیده است و در تدوین متن پایان نامه چارچوب مصوب دانشگاه را به طور کامل رعایت کرده‌ام.

۳- مقالات مستخرج از این پایان نامه کاملاً حاصل پژوهش اینجانب بوده و از هرگونه جعل در داده ها و یا تغییر پرهیز شده است.

۴- کلیه حقوق مادی و معنوی مترتب بر نتایج، مطالعات، اختراعات، ابتکارات و نوآوری‌های ناشی از تحقیق، همچنین چاپ و تکثیر، نسخه برداری، ترجمه و اقتباس از این پایان نامه برای دانشگاه کاشان محفوظ است. نقل مطالب با ذکر منبع بلامانع است.

۵- در صورت اثبات تخلف در هر زمان مدرک تحصیلی صادر شده توسط دانشگاه کاشان از درجه اعتبار ساقط و با اینجانب مطابق ضوابط و مقررات مربوط رفتار خواهد شد.

فاضل مشتاق حامد السعد

امضاء

تقدیم

ماحصل آموخته‌هایم را تقدیم می‌نمایم به آنان که مهر آسمانی‌شان آرام‌بخش دردهای زمینی‌ام است:

به استوارترین تکیه‌گاهم، دستان پرمهر پدرم

به سبزترین نگاه زندگیم، چشمان سبز مادرم، سنگ صبوری که الفبای زندگی به من آموخت.

بوسه بر دستان پرمهرتان

سپاس‌گزاری

هرچند بندگی تنها شایسته‌ی ذات بی‌همتای خالق هستی‌آفرین است، اما به مصداق حدیث شریف «هرکس به من کلمه‌ای بیاموزد، مرا بنده‌ی خویش ساخته است»، استاد نیز شأن و مقامی والا دارد که دریای علم و معرفت و پرچمدار توحید هم خود را بنده‌ی او می‌داند. از این‌رو بر خود لازم می‌دانم، به مصداق «من لم یشکر المخلوق لم یشکر الخالق»، از زحمات و تلاش‌های عالمانه استاد گران‌قدر و فرزانه، جناب آقای دکتر حمید مسجدسرای، که از رهنمودهای ایشان بهره‌مند شده‌ام و ایشان در غنی‌سازی این اثر نقش مؤثری ایفا کرده‌اند، کمال تشکر و قدردانی را ابراز کنم و از درگاه خداوند برای ایشان توفیقات روزافزون مسئلت نمایم.

چکیده

قوانین جزایی کشورها همواره از جنین در رحم مادر حمایت کرده‌اند، خواه این جنین به‌طور طبیعی یا با لقاح مصنوعی ایجاد شده باشد. این پایان‌نامه به بررسی موضوع حمایت کیفری از جنین در لقاح مصنوعی می‌پردازد. هدف از این پژوهش آن است که مشخص شود آیا قوانین کیفری در حمایت از جنین حاصل از لقاح مصنوعی نقشی دارند یا خیر. همچنین تبیین مفهوم و انواع لقاح مصنوعی و مبانی قانونی آن از دیگر اهداف این پژوهش است. پژوهش حاضر با روش توصیفی-تحلیلی و با استفاده از منابع کتابخانه‌ای انجام شده است. نتایج نشان دادند که موضع قانون‌گذار فرانسوی در مورد لقاح مصنوعی انسان روشن است، چراکه در قانون شماره ۶۵۳ مصوب ۱۹۹۴، روش لقاح مصنوعی را محدود و آن را مشروط به رضایت طرفین و استفاده از تمام امکانات درمانی کرده است. در مقابل، قوانین عراق حمایت لازم از تخمک بارور شده در لقاح مصنوعی را، پیش از قرار دادن اسپرم در رحم، انجام نداده است. به عبارت دیگر، مقررات موجود در عراق درباره لقاح مصنوعی، با وجود برخی متون پراکنده و دستورالعمل‌های کلی حرفه‌ای برای پزشکان، با خلأ قانونی مواجه است که لازم است قانون‌گذار قوانین لازم و کافی را در این زمینه به تصویب برساند.

واژگان کلیدی:

حمایت کیفری، جنین، لقاح مصنوعی، ناباروری، مسئولیت پزشک، قانون عراق.

فهرست مطالب

مقدمه.....	ک
فصل اول) کلیات و مفاهیم.....	۱
۱-۱. بیان مسئله.....	۲
۲-۱. پیشینه پژوهش.....	۳
۳-۱. نوآوری‌های پژوهش.....	۴
۴-۱. اهداف پژوهش.....	۴
۵-۱. سوالات و فرضیه‌های پژوهش.....	۵
۶-۱. روش پژوهش.....	۷
۷-۱. تاریخچه.....	۷
۱-۷-۱. توسعه فنی لقاح مصنوعی.....	۷
۱-۷-۱-۱. لقاح مصنوعی در گذشته.....	۷
۱-۷-۱-۲. IVF جدید.....	۸
۲-۷-۱. موانع پیش روی فناوری لقاح مصنوعی.....	۱۱
۱-۲-۷-۱. مشکلات فنی و اجتماعی.....	۱۱
۲-۲-۷-۱. موضع برخی کشورهای عربی در قبال این فناوری.....	۱۳
۳-۷-۱. دلایل توسل به فناوری لقاح مصنوعی.....	۱۵
۱-۳-۷-۱. دلایل توسل به فناوری لقاح مصنوعی.....	۱۶
۲-۳-۷-۱. تعریف ناباروری.....	۱۶
۸-۱. علل ناباروری.....	۱۷
۱-۸-۱. علل ناباروری در مردان.....	۱۷
۲-۸-۱. علل ناباروری در زنان.....	۱۹
۳-۸-۱. شایع ناباروری بین زن و مرد.....	۲۰
۹-۱. مفاهیم.....	۲۲
۱-۹-۱. مسئولیت کیفری.....	۲۲
۲-۹-۱. لقاح مصنوعی.....	۲۴
۳-۹-۱. تولید مثل مصنوعی.....	۲۴
۱-۳-۹-۱. روش‌های تولید مثل مصنوعی.....	۲۷
۴-۹-۱. پزشکی.....	۲۹
۱-۴-۹-۱. انجام فرآیند لقاح بین دو همسر.....	۳۱
۲-۴-۹-۱. انجام عمل لقاح آزمایشگاهی به محض بارداری شدن زوجه.....	۳۲
۳-۴-۹-۱. در دسترس بودن رضایت همسران در عملیات IVF.....	۳۴
۴-۴-۹-۱. لزوم سن خاص برای زن و شوهر.....	۳۷

۳۹.....	۵-۴-۹-۱. مبارزه با ناباروری هدف از روش IVF
۴۱.....	۶-۴-۹-۱. عدم امکان باردار شدن به طور طبیعی
۴۳.....	فصل دوم) مبنای قانونی و مشروع برای عملیات لقاح مصنوعی
۴۴.....	۱-۲. مبنای قانونی برای حمایت کیفری از عملیات لقاح مصنوعی
۴۴.....	۱-۱-۲. مصونیت از جرم سقط جنین
۴۴.....	۱-۱-۱-۲. رکن مفروض (حاملگی)
۴۵.....	۲-۱-۱-۲. عنصر مادی
۴۷.....	۲-۲. مجازات جرم سقط جنین در قوانین تطبیقی
۴۹.....	۱-۲-۲. مصونیت در برابر جرم تجاوز
۴۹.....	۳-۲. جرم ضرب و جرح منافی عفت
۵۱.....	۱-۳-۲. ارکان جرم ضرب و جرح منافی عفت
۵۱.....	۲-۱-۳-۲. عنصر روانی
۵۲.....	۳-۱-۳-۲. مجازات جنایت ضرب و جرح
۵۴.....	۴-۱-۳-۲. محافظت در برابر جرم تجاوز جنسی
۵۵.....	۴-۲. جرم تجاوز جنسی
۵۶.....	۱-۴-۲. ارکان جرم تجاوز جنسی
۵۶.....	۱-۱-۴-۲. عنصر مادی
۵۶.....	۲-۱-۴-۲. عدم رضایت زن
۵۷.....	۳-۱-۴-۲. عنصر روانی
۵۸.....	۲-۴-۲. مجازات جرم تجاوز جنسی
۵۹.....	۵-۲. مراحل تکنیک لقاح مصنوعی
۵۹.....	۱-۵-۲. مراحل پزشکی انجام تکنیک لقاح مصنوعی
۶۱.....	۲-۵-۲. تفاوت نوزاد لوله آزمایش و اصطلاح علمی آمیخته با آن
۶۱.....	۱-۲-۵-۲. تفاوت بین لقاح مصنوعی خارجی (بچه لوله آزمایش) و لقاح مصنوعی داخلی:
۶۱.....	۲-۲-۵-۲. لقاح مصنوعی خارجی و شبیه سازی انسان:
۶۲.....	۳-۲-۵-۲. لقاح آزمایشگاهی و مهندسی ژنتیک:
۶۴.....	۳-۵-۲. انطباق پزشکی تکنیک های IVF
۶۶.....	فصل سوم) نقش و آثار حمایت کیفری از حقوق جنین
۶۷.....	۱-۳. اثرات روی جنین
۷۱.....	۲-۳. پیامدها برای همسران
۷۷.....	۳-۳. پیامدهایی برای جامعه
۷۷.....	۱-۳-۳. جرم انجام عملیات لقاح آزمایشگاهی بدون مجوز و تخصص خاص
۷۷.....	۴-۳. جرم اشتغال به حرفه پزشکی بدون مجوز و تخصص خاص
۷۹.....	۱-۴-۳. ارکان جرم اشتغال به حرفه پزشکی بدون مجوز

۷۹.....	۳-۴-۱-۱. عنصر مادی.....
۸۰.....	۳-۴-۱-۲. عنصر اخلاقی.....
۸۰.....	۳-۴-۲. مجازات جرم اشتغال به حرفه پزشکی بدون مجوز.....
۸۳.....	نتیجه‌گیری.....
۸۸.....	منابع.....

مقدمه

دوران کنونی با پیشرفت های علمی در همه زمینه ها همراه بوده است و شاید برجسته ترین این زمینه ها پیشرفت های پزشکی باشد. آنچه دیروز غیرممکن بود، امروز به یک واقعیت ممکن تبدیل شده است. یکی از مهم ترین یافته های عصر مدرن، امکان درمان ناباروری از طریق روش های لقاح مصنوعی و لقاح آزمایشگاهی است؛ به طوری که مسئولیت کیفری پزشک متخصص نیز در این گونه اعمال ظاهر شده است، زیرا هر رفتار مثبت یا منفی پزشک ممکن است منجر به کاهش سطح سلامتی قربانی شود. از سوی دیگر، آثار این گونه عمل ها در سطح پزشکی، ما را در بحث حلال و حرام شرعی درگیر می کند، به خصوص که لازمه آن لقاح تخمک زوجه در خارج از رحم با استفاده از وسایل خاص و سپس بازگرداندن آن تخمک بارور شده به رحم است. دولت ها مکانیسم عملکرد این بانک ها را اصلاح کرده و استفاده از آنها را ممنوع کرده اند.

استفاده از رحم حیوان به عنوان جایگزین رحم زن و از آنجایی که هر یک از انواع لقاح مصنوعی خارجی (لوله آزمایش) نوزادان، مقررات حقوقی خاص خود را دارد که بخاطر فقدان نصوص صریح و روشن در این زمینه، موافقان و مخالفانی دارد. این موضوع نسبتاً جدید است که باعث سردرگمی در تعیین مسئولیت کیفری ناشی از چنین عملیاتی شده است. قبلاً مسئولیت کیفری پزشک فقط در مورد جرایم عمدی و خطرات جدی مطرح می شد، به ویژه اینکه چنین موضوعی ممکن است متضمن چندین جنایت عمدی باشد که می توان تصور کرد در نتیجه چنین عملیاتی رخ دهد، مانند جرایم ارتكابی علیه مردم و تجاوز به حرمت آنها و اولاد آنها، جرایم ناقض اخلاق عمومی.

پزشک ممکن است مرتکب یکی از اشتباهات مقرر در قانون از قبیل سهل انگاری، بی احتیاطی و عدم توجه و احتیاط و عدم رعایت مقررات و قوانین در یکی از مراحل کار پزشکی مربوط به لقاح آزمایشگاهی اعم از اینکه در مرحله معاینه شروع و سپس تشخیص و سپس درمان و انجام این عمل باشد و با توجه به ناکافی بودن قوانین ملی به ویژه قوانین عراق و مصر در تنظیم این گونه عملیات و مسئولیت کیفری ناشی از آن. قوه قضائیه با استفاده از قواعد

عمومی و قوانین خاص تطبیقی صادر شده در این زمینه، ضمن ایفای نقش برجسته به کمک پزشکان مجرب و متخصص، به مسائل بسیاری در این زمینه رسیدگی کرده است. قانون‌گذار عراقی در قانون حمایت از پزشکان، شماره ۲۶ مصوب سال ۱۳۹۲، به‌خوبی عمل کرده است؛ زیرا دستگیری یا بازداشت پزشک را تا پس از انجام تحقیقات اساسی توسط یک کمیته وزارتی به ریاست یک پزشک منع کرده است. بدین ترتیب، قاضی تحت هیچ شرایطی نمی‌تواند بدون مشورت با متخصصان در این زمینه تصمیم‌گیری کند. در صورتی که اثبات شود پزشک مرتکب خطا شده، وی مسئول بوده و موظف به جبران خسارات ناشی از این اشتباه خواهد بود. رابطه علی و معلولی بین پزشک و خسارات واردشده، شامل جبران خسارات مادی و معنوی بیمار ناشی از عمل‌های پزشکی است. لازم به ذکر است که بیشتر پزشکان از بیمارانی که قرار است تحت چنین عمل‌هایی قرار گیرند، تعهدنامه‌ای دریافت می‌کنند تا پزشک را از عواقب احتمالی این عمل‌ها معاف کنند؛ زیرا نتایج این عمل‌ها ممکن است مدت‌ها پس از انجام عمل ظاهر شود یا خطاهای پزشکی ناشی از آن بر فرزند متولدشده تأثیر بگذارد. با این حال، هرگاه ثابت شود که پزشک به‌طور قانونی مرتکب خطا شده و از استانداردهای مراقبتی لازم منحرف شده است، مسئولیت وی اثبات می‌شود.

فصل اول

کلیات و مفاهیم

1-1. بیان مسئله

رابطه بین پزشکی و حقوق، پیوندی تنگاتنگ و مهم است که هر یک بر دیگری تأثیر می‌گذارد. پیشرفت‌های نوین در علوم پزشکی و روش‌های درمانی، به دلیل مواجهه مردم با این دستاوردها، مسائل حقوقی بسیاری را ایجاد کرده است. روش‌های نوین پزشکی که در طب سنتی ناشناخته بوده‌اند، مانند لقاح مصنوعی و درمان ناباروری، از جمله مسائلی هستند که بسیاری از افراد برای تحقق آرزوی فرزندآوری با آن‌ها دست‌وپنجه نرم می‌کنند.

احتمال بارداری در روش لقاح مصنوعی به این صورت است که، برای مثال، اگر زنی منی را وارد واژن خود کند، علم مدرن ثابت کرده که اسپرم می‌تواند مدتی در محیط گرم و تاریک زنده بماند و در صورت انتقال به رحم، حیات خود را حفظ کند. این مسائل باعث شده‌اند که موضوعاتی مانند مدت بارداری، انتساب فرزند و اثبات یا نفی نسب مورد بحث قرار گیرند. شایان ذکر است که این روش‌ها در گذشته به‌طور مخفیانه انجام می‌شدند؛ اما با گذشت زمان و با آگاهی بیشتر مردم از خدمات پزشکی، پذیرش عمومی نسبت به آن‌ها افزایش یافته است.

کمک‌های پزشکی برای زوج‌هایی که از مشکلات تولیدمثل رنج می‌برند، به کار می‌رود. این روش یا از طریق وارد کردن اسپرم به واژن به منظور لقاح تخمک در رحم انجام می‌شود یا با کاشت تخمک بارور شده در آزمایشگاه به داخل رحم منتقل می‌گردد.

فقه اسلامی لقاح مصنوعی بین زن و شوهر در زمان حیات زوجین را مجاز دانسته است، رابطه زناشویی پس از فوت یکی از طرفین پایان می‌یابد. قانون‌گذار عراقی نیز با حمایت کیفری از فرآیند لقاح مصنوعی، اقداماتی را که به این فرآیند آسیب بزنند، جرم‌انگاری کرده و برای آن مجازات تعیین کرده است.

تحولات در علوم پزشکی همواره در خدمت انسان و رفع نیازهای جسمی و روانی او بوده‌اند و این پیشرفت‌ها امکان درمان ناباروری را فراهم کرده‌اند؛ زیرا ناباروری برای برخی افراد معضلی جدی است و با ابعاد مختلف زندگی فردی و اجتماعی ارتباط دارد.

پرسش اصلی این است که آیا قانون از جنین در فرآیند لقاح مصنوعی حمایت کیفری می‌کند؟ موضع شرع در مورد لقاح مصنوعی چیست؟ و آیا لقاح مصنوعی می‌تواند شامل جرایمی مانند زنا یا ضرب و جرح تلقی شود؟

این پایان‌نامه با انتخاب موضوع «حمایت کیفری از جنین در لقاح مصنوعی» قصد دارد به بررسی این مسئله بپردازد و به اهمیت آن و چالش‌های اخلاقی، شرعی و قانونی مرتبط با آن توجه کند.

1-2. پیشینه پژوهش

اکنون به تعدادی از مطالعات گذشته و پژوهش‌های مرتبط حقوقی اشاره می‌شود:

- **توفیقی (1384)** در کتاب «اجاره رحم و تلقیح مصنوعی» به بررسی جنبه‌های حقوقی و فقهی مساله تلقیح مصنوعی انسان پرداخته است. او ابتدا به توضیح انواع تلقیح، تاریخچه و سیر قانونی آن و همچنین مسائل پزشکی مربوط به لقاح طبیعی و تلقیح مصنوعی می‌پردازد. بخش دوم کتاب به مباحث فقهی و حقوقی تلقیح مصنوعی اختصاص یافته است. تلقیح مصنوعی به معنای ترکیب اسپرم مرد و تخمک زن است، چه بین زوج و زوجه و چه بین زن و مرد بیگانه. این ترکیب می‌تواند در رحم یا خارج از آن صورت گیرد و بالغ بر بیست نوع تلقیح مصنوعی وجود دارد. در بخش سوم کتاب، بحثی در مورد اجاره رحم و انتقال جنین از زن و شوهر قانونی به رحم زن دیگری به نام مادر واسطه مطرح شده که به دلیل مشکلات رحم زوجه اصلی انجام می‌شود. این موضوع هنوز هم محل اختلاف فقها و حقوق‌دانان است.
- **سوهانیان (1386)** در مقاله‌ای به موضوع «حمایت حقوقی از جنین» پرداخته و بیان کرده که قانون‌گذار ایران با استناد به رهنمودهای فقه اسلام، سقط جنین را جرم دانسته و برای آن مجازات تعیین کرده است تا از جنین حمایت کند. او همچنین به تدوین مقرراتی مانند مواد ۹۱، ۹۲ و ۲۶۲ قانون مجازات اسلامی اشاره کرده که تاخیر در اجرای برخی مجازات‌ها از مادر باردار را در نظر می‌گیرد. با این حال، به رغم وجود ضمانت اجرای کیفری مبتنی بر پرداخت دیه برای ناقضین این احکام، توجه کافی به این موضوع نشده و ابهاماتی در این زمینه وجود دارد. بررسی مواد فوق نشان می‌دهد که ظاهراً مقنن بیشتر بر حمایت قانونی (نه کیفری) از جنین تمرکز کرده است.
- **بیگی (1401)** در تحقیقی به «امکان سنجی جرم‌انگاری سقط جنین آزمایشگاهی در حقوق کیفری ایران» پرداخته است. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که لقاح و پرورش جنین در خارج از رحم، از موضوعات جدید در دانش پزشکی است و به جنین آزمایشگاهی شناخته می‌شود. این موضوع پرسش‌های حقوقی متعددی را درباره حقوق

و احکام جنین آزمایشگاهی به وجود می‌آورد، از جمله اینکه آیا سقط جنین آزمایشگاهی مانند سقط جنین طبیعی از حمایت کیفری برخوردار است یا خیر.

- **فتحی‌نجفی و همکاران (1401)** در مقاله‌ای به بررسی «وضعیت حقوق جنین در ایران و سایر کشورها» به صورت تطبیقی پرداخته‌اند. آن‌ها تاکید دارند که توجه به کیفیت زندگی مادر و جنین و رفع دغدغه‌های آن‌ها از مهم‌ترین مسائل برای افزایش جمعیت است. با افزایش سطح سواد و آگاهی مردم از حقوق خود، انتظارات از کادر سلامت به ویژه در حیطه زنان و مامایی بیشتر شده است. تغییرات اجتماعی و کوچک شدن بعد خانواده می‌تواند به تحول بنیادینی در توجه به سلامت روان جنین و مادر کمک کند.

- **روشن (1384)** در پژوهشی به بررسی «وضعیت حقوقی طفل متولد از لقاح مصنوعی» پرداخته است. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که تلقیح مصنوعی با نطفه شوهر مشکل حقوقی و شرعی ندارد و فرزند متولد شده متعلق به زن و شوهر است. این عمل اصولاً فاقد جنبه کیفری و حرمت شرعی است مگر اینکه در روش انجام آن، عمل حرامی صورت گیرد. بسیاری از فقها تلقیح را عملی جایز دانسته و نظر مخالفی در بین حقوق‌دانان مشاهده نمی‌شود. طبق قانون نحوه اهدای جنین به زوجین نابارور، جنین‌های حاصل از تلقیح خارج از رحم زوج‌های قانونی و شرعی قابل انتقال به رحم زنانی هستند که پس از ازدواج و معاینات پزشکی، ناباروری آن‌ها مشخص شده است. اما در صورتی که از اسپرم مرد اجنبی استفاده شود، قانون‌گذار در این خصوص سکوت کرده است.

3-1. نوآوری‌های پژوهش

این تحقیق به بررسی یک موضوع حقوقی مهم می‌پردازد که میزان قانونی بودن تکنیک‌های پزشکی را مشخص می‌کند. همچنین، هیچ مقرراتی وجود ندارد که از نظر اصول و شیوه‌های اجرایی، روابط اجتماعی و حقوقی افراد درگیر در فرآیند لقاح مصنوعی را تنظیم کند. لقاح مصنوعی، علاوه بر نبود قوانین کیفری برای مجازات برخی اعمال ناقض حقوق که موجب آسیب می‌شوند، مسائل مربوط به آزادی جنسی همسران و نگهداری تخمک‌های بارور شده در بانک جنین را نیز با چالش روبرو می‌سازد.

4-1. اهداف پژوهش

- 1- روشن ساختن اینکه آیا قوانین تنبیهی در حفاظت از جنین در عملیات لقاح مصنوعی نقشی دارند یا خیر.
- 2- تعیین معنای لقاح مصنوعی و انواع آن.
- 3- توضیح مبانی قانونی عملیات لقاح مصنوعی.
- 4- شناخت جایگاه قوانین مختلف در مورد لقاح مصنوعی.

5-1. سوالات و فرضیه‌های پژوهش

سوال اصلی:

آیا قانون از جنین در طی فرآیند لقاح مصنوعی حمایت کیفری می‌کند؟

سوالات فرعی:

منظور از لقاح مصنوعی چیست؟

لقاح مصنوعی چه توجیهی دارد؟

موضع شرع در مورد عملیات لقاح مصنوعی چیست؟

آیا لقاح مصنوعی از جمله جرم زنا یا ضرب و جرح محسوب می‌شود؟

انواع لقاح مصنوعی چیست و آیا شباهتی بین لقاح مصنوعی و شبیه سازی انسان وجود

دارد؟

فرضیه اصلی:

تمام قوانین کیفری برای جنین در رحم مادر، چه به صورت طبیعی و چه از طریق لقاح مصنوعی، حمایت کیفری را در نظر گرفته‌اند. اما برای تخمک بارور شده‌ای که در لقاح مصنوعی خارج از رحم و در لوله آزمایش قرار دارد، قبل از کاشت در رحم مادر، این حمایت وجود ندارد؛ به این معنی که خلأ قانونی در این زمینه دیده می‌شود و نیاز به رفع آن است.

فرضیات فرعی:

● لقاح مصنوعی انسان تعاریف مختلفی دارد و از نظر پزشکی به این صورت تعریف می‌شود: انتقال مصنوعی اسپرم مرد به واژن زن برای لقاح تخمک، که به دلیل نیاز به درمان ناباروری و امکان فرزندآوری برای زوجین انجام می‌شود.

● دلایلی برای استفاده از فناوری لقاح مصنوعی در انسان وجود دارد، از جمله حل مشکل ناباروری، رفع نیازهای اجتماعی و روانی و پاسخگویی به مشکلات میلیون‌ها خانواده.

● در متون فقهی، لقاح مصنوعی بین زوجین در زمان حیات آن‌ها مجاز دانسته شده، زیرا پس از فوت شوهر، زندگی زناشویی پایان می‌یابد و لقاح با اسپرم شوهر پس از مرگ او ممنوع است. این حکم برای لقاح مصنوعی داخل و خارج از رحم صدق می‌کند.

● لقاح مصنوعی با اسپرم فردی به غیر از شوهر، جرم زنا محسوب نمی‌شود، زیرا برخلاف زنا، در لقاح مصنوعی هیچ تماس فیزیکی میان زن و فرد اهداکننده رخ نمی‌دهد.

● اجبار زن به لقاح مصنوعی، جرم تجاوز محسوب نمی‌شود، زیرا در جرم تجاوز، ارتباط جنسی و نزدیکی بدنی میان زن و مرد ضروری است.

● دو نوع لقاح مصنوعی وجود دارد: (۱) لقاح مصنوعی داخلی، که در آن اسپرم مستقیماً به محل مناسب در بدن زن وارد می‌شود، و (۲) لقاح مصنوعی خارجی، که لقاح در خارج از رحم انجام شده و سپس به داخل رحم منتقل می‌شود.

● لقاح مصنوعی و شبیه‌سازی انسان در روش مشابه‌اند، اما تفاوت‌های اساسی دارند.

شبیه‌سازی انسانی با سلول‌های بدن و اجزای آن سروکار دارد، در حالی که لقاح مصنوعی حول تولد کودک متمرکز است و هدف آن رفع ناتوانی در تولید مثل است. همچنین لقاح مصنوعی با مهندسی ژنتیک متفاوت است، زیرا مهندسی ژنتیک تنها به ژن‌ها و دستکاری آن‌ها می‌پردازد.

6-1. روش پژوهش

پژوهش حاضر با تکیه بر روش تحلیلی و تطبیقی و با توجه به قواعد حقوقی و حمایتی از جنین در لقاح مصنوعی و با استناد به متون قوانین کیفری و تبیین جایگاه فقهی و قضایی است.

7-1. تاریخچه

برای تبیین پیشرفت علمی فرآیندهای لقاح مصنوعی، باید نگاهی به جنبه تاریخی لقاح مصنوعی به طور عام و فرآیندهای لقاح آزمایشگاهی به طور خاص در گذشته و حال داشت و سپس مهمترین موانعی که در فرآیندهای لقاح مصنوعی وجود دارد، بیان شود.

1-7-1. توسعه فنی لقاح مصنوعی

در ادامه، تاریخ فرآیندهای لقاح مصنوعی بررسی خواهد شد، و به دو شرط تقسیم می‌گردد: اول مطالعه لقاح مصنوعی در گذشته و دوم جنین متولد لوله آزمایش در دوره مدرن.

1-7-1-1. لقاح مصنوعی در گذشته

بررسی تاریخ کهن نشان می‌دهد که لقاح مصنوعی داخلی زودتر از لقاح مصنوعی خارجی مطرح بوده است. به عنوان مثال، قبل از اسلام از روش خاصی به نام "پشم" استفاده می‌شد. در این روش، پنبه‌ای که با نطفه مرد دیگری آغشته شده بود، در داخل نطفه زن قرار می‌گرفت. این اقدام در صورت عدم توانایی لقاح از سوی شوهر انجام می‌شد تا شاید باعث بارداری زن شود. در صورت موفقیت، زن که پیش‌تر باردار نشده بود، به این باور می‌رسید که ماما یا قابله مشکل او را حل کرده است، بدون اینکه بداند علت بارداری، استفاده از نطفه مرد دیگری بوده است و در قبال آن هدایا و پول نیز به قابله می‌داد.^(۱)

1. عطا عبدالعطی السنبطی، بانک نطفه و جنین در فقه اسلامی و حقوق اثباتی، دارالنهضة العربیه، قاهره، 2001، ص 24.

اما اعراب در گذشته و پس از ظهور اسلام این روش را به گونه ای متفاوت می دانستند که عبارت است از رساندن آب مرد به رحم زن (همسر) یا (کنیز او)، بدون اینکه آلت تناسلی او را در آن فرو کنند. از این رو لقاح مصنوعی نزد فقهای عرب شناخته شده است و در کتب فقهی به آن پرداخته اند، اما نه به صورت امروزی که توسعه یافته است، در حالی که در اکثر قوانین جدید هنوز به این موضوع پرداخته نشده است.¹ ابن خلدون در مقدمه معروف خود احتمال به وجود آمدن جنین را غیر از روش طبیعی تولید مثل ذکر می کند و از «آفریدن انسان از نطفه» صحبت می کند، اما اعتراف می کند که این امر به پیشرفت دانش بستگی دارد. او در ادامه می گوید (علم چگونه می تواند این کار را انجام دهد) با اشاره ای آشکار به ناتوانی علم در آن زمان در تسلط بر این چیزها، زیرا علم بشری از احاطه بر آنچه در زیر آمده ناتوان بوده است.^(۲)

2-1-7-1 IVF جدید

با بررسی توسعه علمی تکنیک های لقاح آزمایشگاهی فهمیده می شود که این روش در ابتدا برای حیوانات به کار می رفت. نزدیک به دویست سال پیش دانشمند ایتالیایی اسپالانانی (1729-1799) موفق به انجام لقاح خارجی روی قورباغه ها شد. این کار در سال 1780 انجام گردید و سپس در سال 1933 موفق شد. پزشکان شروع به انجماد تخمک های بارور شده برای خرگوش ها کردند. در سال 1935، تخمک های بارور شده در موش ها تزریق شد. آنها برای چند هفته قبل از تزریق، منجمد شدند و پس از تزریق دوباره گرم شدند. نتیجه گروهی از موش های جوان کاملاً طبیعی بود. در سال 1960 دانشمند ایتالیایی پتروچی موفق به بدست آوردن یک تخمک لقاح یافته در خارج از رحم شد و آن را تا مراحل پیشرفته جنین در یک محیط مصنوعی (لوله) تا 60 روز نگه داشت^(۳) این دانشمند متخصص در رشته لقاح آزمایشگاهی در سال 1958 گروهی از تحقیقات را در زمینه رفع مشکلات ناشی از انسداد مجرای تخمدان انجام داد و در واقع تحقیقات خود را در یک کلینیک خصوصی به کار برد. در بولونیا در سال 1961 یکی از راهبه ها ممنوع الکا شد. یک دانشمند ایتالیایی دیگر نیز موفقیت خود را در پرورش جنین دور از رحم مادرش در لوله آزمایش به مدت بیش از 59 روز اعلام

(¹) دکتر. محمود عبدالرحیم ماهران، شرع و احکام قانونی مداخله در عوامل وراثت و تولید مثل، چاپ اول، 1381، ص 496.

(²) عبدالرحمن بن خلدون، مقدمه ابن خلدون، چ هفتم، باب بیست و ششم، دارالقلم لبنان، 1997م، ص 529.

(³) دکتر. حسینی هیکل، نظام حقوقی تکثیر مصنوعی، چاپ اول، ۱۳۸۵، ص ۲۳۳.